

Międzynarodowa konferencja „Archival and Source Studies – Trends and Challenges”, Tbilisi 26–28 IX 2019 r.

W dniach 26–28 IX 2019 r. w siedzibie Archiwum Narodowego Gruzji w Tbilisi odbyła się czwarta już edycja międzynarodowej konferencji archiwalnej „Archival and Source Studies – Trends and Challenges”, której założeniami były: zgromadzenie naukowych innowacji, poszerzenie komunikacji i współpracy pomiędzy gruzińskimi i zagranicznymi naukowcami, promocja interdyscyplinarnych i międzykulturowych badań, poszukiwanie dróg adaptacji do współczesnych wymagań zarządzania dziedzictwem kulturowym oraz dzielenie się nowościami z obszaru cyfrowej sfery humanistycznej. Dyrektorka generalna Archiwum Narodowego Gruzji Teona Iashvili zaprosiła do udziału w konferencji naczelnego dyrektora Archiwów Państwowych dra Pawła Pietrzyka, kontynuując tym samym wieloletnie kontakty i współpracę pomiędzy archiwami gruzińskimi i Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych w Polsce.

Konferencja została podzielona na dwie części, tj. program naukowy w dniach 26–27 IX oraz program kulturalny w dniu 28 IX. Przekrój tematyczny wystąpień był niezwykle bogaty, gdyż poruszono w nich zagadnienia z zakresu historii Gruzji, archiwistyki, kultury i dziedzictwa kulturowego dotyczącego osób, miejsc oraz materialnych świadectw kultury, jak również metodyki pracy archiwalnej, konserwatorskiej i popularyzatorskiej. Niestety, tłumaczenie na żywo wystąpień z języka gruzińskiego na angielski odbywało się jedynie podczas dwóch z czterech sekcji, w związku z czym wybór wystąpień był dla zagranicznych uczestników ograniczony. Grupę zagraniczną tworzyli przedstawiciele archiwów i muzeów z Polski, Litwy, Słowenii, Bośni i Hercegowiny oraz Malty.

Konferencję otworzyła w dniu 26 IX dyrektorka generalna Archiwum Narodowego Gruzji Teona Iashvili, która przywitała przybyłych prelegentów i gości oraz nakreśliła ogólny zamysł konferencji. Przedstawiła także honorowego gościa konferencji, dra Charlesa F. Farrugię, przewodniczącego EURBICA, Europejskiej Filii Międzynarodowej Rady Archiwów (ICA) oraz Narodowego Archiwisty Malty. Życząc wszystkim uczestnikom owocnego udziału w konferencji,

oddała głos Ch. Farrugii. Przewodniczący EURBICA w krótkim wystąpieniu powitał zebranych oraz zwrócił uwagę na to, że zawód archiwisty zmienia się, nie jest statyczny i zamrożony w czasie. Nawiązał tym samym do wymagań stawianych przed współczesnymi archiwistami, związanych z rozwijającymi się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi i nowymi sposobami udostępniania zasobów archiwalnych, zwłaszcza online. Nakreślił również pokrótce zakres działań EURBICA oraz podkreślił, iż prezydent ICA David Fricker zdecydował o większej aktywności w publikowaniu zasobów archiwalnych online, służącemu zaspokajaniu potrzeb informacyjnych społeczeństwa. Farrugia wskazał następnie na wielkie znaczenie podejścia interdyscyplinarnego w archiwistyce oraz wyraził uznanie dla różnorodności tematów przygotowanych w ramach konferencji. Licząc na większe zainteresowanie samą EURBICA i jej pracą, zapowiedział dalszą współpracę z archiwami gruzińskimi. Na koniec raz jeszcze zaznaczył, iż zadaniem i misją archiwistów jest nie tylko chronić archiwalia, ale także je udostępniać.

Następnym punktem części powitalnej konferencji było odsłuchanie nagrań wystąpienia wideo prezydenta ICA. Zaznaczył on już na początku, że współczesne archiwa muszą stawiać zwykłych obywateli w centrum uwagi oraz współpracować w dziele budowania społeczeństwa. Odpowiadanie na zwykłe potrzeby informacyjne obywateli, a nie tylko na wąskie zapotrzebowanie świata nauki, w opinii D. Frickera czyni archiwa bardziej widocznymi oraz rozpoznawalnymi w społeczeństwie. Wskazał również na to, iż archiwa i praca archiwistów powinny być tak projektowane, aby pamięć i historia były przechowywane i strzeżone w swym neutralnym kształcie, nie zaś prezentowane społeczeństwu wyłącznie przez historyków i ich interpretacyjny punkt widzenia. Na koniec poruszył temat ważności archiwów elektronicznych i wyzwań stojących przed zarządzaniem tą postacią dziedzictwa kulturowego.

Po zakończeniu części powitalnej oraz przedmowach przewodniczącego EURBICA oraz prezydenta ICA uczestnicy konferencji udali się na poszczególne jej sekcje. W związku ze wspomnianym wyżej ograniczeniem tłumaczenia wystąpień z języka gruzińskiego na język angielski tylko podczas dwóch sekcji, w dniu 26 września, wybrano udział w sekcji III, skupionej wokół historycznych zwyczajów i wierzeń ludowych Gruzinów oraz konserwacji i postępowania z materiałami archiwalnymi, zwłaszcza pergaminami i fotografiami.

Pierwsza sesja III sekcji poświęcona była zagadnieniom historii kultury. Serię wystąpień otworzył temat „Społeczne aspekty starej ceremonii ślubnej w Tbilisi”, zaprezentowany przez Irakliego Pheradze oraz Tamar Didebashvili z Muzeum

Narodowego Gruzji i Publicznej Szkoły nr 21 w Tbilisi. W związku z położeniem Tbilisi na szlaku handlowym, wiodącym przez Azję i Europę, ważnym rysem tożsamości miasta stała się interkulturowość. Miała ona wpływ na zawierane małżeństwa oraz charakter i styl ceremonii ślubnych. Małżeństwa mieszane Gruzinów i Gruzinek z kobietami i mężczyznami obcych nacji znajdowały swoje odzwierciedlenie w stroju, zwyczajach okołoslubnych oraz interakcji wierzeń religijnych. Ważną rolę odgrywały także kobiety jako odpowiedzialne za edukację dzieci i młodzieży. To one, nierzadko lepiej niż mężczyźni, znały język gruziński i stąd ich rola nie tylko w wychowaniu, ale i edukacji młodego pokolenia. Ciekawym zwyczajem było ocenianie kandydatek na żonę przez rodzinę, zwłaszcza matkę przyszłego męża, jak również rzucanie przez mężczyzn kapeluszy do stóp kobiet jako znak wyboru przyszłej żony. Odnośnie posagu wnoszonego przez żony, ważną jego częścią były książki, które wskazywały na zamożność rodu, który wydawał swoją przedstawicielkę za mąż.

Drugie wystąpienie – „Dla zrozumienia mistycznej funkcji boga niebiańskiego ognia” – przedstawiła Irma Kvashilava z Instytutu Historii i Etnologii Ivana Javakhishviliiego. Związki z otaczającą przyrodą i środowiskiem naturalnym przełożyły się na zwyczaje językowe Gruzinów, odzwierciedlające ich postrzeganie zjawisk przyrodniczych, w tym wyładowań atmosferycznych, zwanych potocznie piorunami. Ciekawe, że pioruny i konsekwencje ich występowania były odczytywane dwubiegunowo, w zależności od sytuacji. Z jednej strony spadają na grzeszników (wpływ nauczania Biblii), z drugiej osoba porażona piorunem, która przeżyła, była uważana za pobłogosławioną. Wpływ postrzegania piorunów i ich konsekwencji, np. ognia, pożaru, śmierci ludzi i zwierząt, widać nawet w niektórych przekleństwach, które życzą zguby tym, których traktuje się jak wrogów lub tym, którzy wyrządzili komuś jakąś krzywdę.

Trzecie wystąpienie, zatytułowane „Tradycja zachowywania jedzenia i ziół w Górnej Gurii w XX w.”, należało do Natii Kalandadze z Muzeum Lokalnego Miasta Chokhatauri. Na górzystym terenie Górnej Gurii, położonej na zachodzie Gruzji, tradycja przechowywania jedzenia i ziół miała bardzo praktyczne uzasadnienie. Były to głównie kwestie związane z przechowywaniem i przyrządzaniem potraw, jak również zachowywaniem nasion na rzecz przyszłych zasiewów. Wielki wpływ na tę tradycję miał związek z ziemią i uprawą roli przez przodków tej społeczności.

Czwarte wystąpienie – „Ludowe tradycje ochrony przyrody a czasy współczesne” – przedstawiła Nanuli Azikuri z Instytutu Historii i Etnologii Ivana Javakhishviliiego. Istniejący od pokoleń i przekazywany z ojca na syna i z matki

na córkę szacunek i więź ze środowiskiem naturalnym, zwłaszcza tym najbliższym, dającym schronienie i pożywienie, wykształcił w wiejskiej ludności gruzińskiej szczególną wrażliwość na ziemię i jej zasoby. Przejawiał się zwłaszcza w staraniach o to, by nie szkodzić środowisku swoją działalnością ponadto, co niezbędne. Bliski kontakt z naturą znalazł swoje odzwierciedlenie w opowieściach o ludziach, którzy tak byli związani z ziemią, a zwłaszcza lasem, że rozumieli mowę drzew. Jako inny przykład związku z ziemią może posłużyć to, iż dla nikogo nie było problemem, gdy wilk porwał jedną lub kilka owiec, rozumiano, że wilk również musi jeść i jest częścią tego samego środowiska, które zamieszkują ludzie. Ważnym przesłaniem jest to, że człowiek nie powinien naruszać równowagi przyrody swoim postępowaniem, co ma niestety miejsce współcześnie. Co także istotne, współczesne pokolenia ludzi, nie tylko górali gruzińskich, nie rozumieją już środowiska i nie są związani z nim tak dobrze, jak ich przodkowie.

Piąte wystąpienie, pt. „Oddawanie czci kamieniom w Meskheti”, zaprezentowała Nino Ghambashidze z Państwowego Konserwatorium Vano Sarajishvili w Tbilisi. Meskheti, górzysty teren w południowo-zachodniej Gruzji znany jest z licznie występujących jaskiń. Z racji swego ukształtowania kamień stanowił ważny element kulturowy u rdzennych ludów zamieszkujących ten obszar. Kamienne symbole płodności mężczyzny i kobiety były ważnym elementem lokalnych tradycji i zwyczajów, zaś szczególną czią darzono kamienie z nieba, czyli meteoryty. Były one uważane za kamienie ochronne, które miały moc odstraszenia złych duchów i przynoszenia pomyślności i szczęścia.

Szóstym i ostatnim wystąpieniem pierwszej sesji III sekcji było „Ceremonialne znaczenie swanetiańskiej harfy w festiwalach przedstawiających kult zmarłych” Army Okruashvili i Nunu Kharashvili z Muzeum Narodowego Gruzji. Harfa była bardzo szeroko rozpowszechnionym instrumentem muzycznym na Kaukazie. Według podań pierwszą harfę zbudował stary mężczyzna, który opłakiwał śmierć swego syna. Wierzono, że muzyka harfy zdolna jest ściągnąć do domu duszę zmarłego, którego spotkała śmierć poza domem. Melodie wygrywane na harfie służyły niejako za drogowskaz, który prowadził duszę do domu. Harfa miała także ważne znaczenie w obrzędach pogrzebowych.

Druga sesja III sekcji miała rozpocząć się od wystąpienia „O ewangeliach Lakhushiti (IX–XI w.) i katedrze Trójcy w Tbilisi (2004)” Lii Sikharulidze z Archiwum Narodowego Gruzji, jednak z powodu nieobecności prelegentki sesję otworzyło wystąpienie Vilmy Sileikiene i Egle Piscikaite z Litewskiego Muzeum Sztuki pt. „Fotografia historyczna. Konserwacja i badanie naukowe”. Konserwacja

fotografii jest złożonym procesem, w którym ważną rolę odgrywa rozpoznanie zarówno rodzaju i techniki wykonania nośnika fotografii, jak również sposób wywoływania zdjęć. Znając rodzaj użytych materiałów do produkcji podłoża i emulsji światłoczułej, można w przybliżeniu określić czas powstania danej fotografii oraz zastosować odpowiedni sprzęt, środki i techniki konserwatorskie celem jej restauracji.

Drugie wystąpienie, „O interpretacji naukowych i praktycznych pojęć konserwatorskich”, wygłosiła Tamar Dvalishvili z Gruzińskiego Narodowego Centrum Rękopisów Korneliego Kekelidze. Wielokrotnie w przeszłości w praktyce konserwatorskiej niepotrzebne kawałki papieru lub pergaminu były używane do renowacji innych archiwaliów. Z punktu widzenia współczesnej sztuki konserwatorskiej takie praktyki są niedopuszczalne. Ponadto dzisiejsza konserwacja jest rozumiana jako szereg działań zapobiegawczych i hamujących postępującą degradację nośników materialnych. Rozróżnić należy także konserwację, która jest zapobieganiem degradacji nośnika poprzez stworzenie odpowiednich warunków przechowywania i postępowania z tymże nośnikiem oraz restaurację, która ma za zadanie przywrócenie pierwotnego stanu dokumentu.

Trzecie wystąpienie, „Traktowanie opraw skórzanych – historia i współczesne tendencje”, należało do Leili Gotsiridze oraz Ii Bakhtadze z Gruzińskiego Narodowego Centrum Rękopisów Korneliego Kekelidze. Skóra, z racji budowy warstwowej, wymagała odpowiednich technik zmiękczenia i wyprawiania, np. roślinnego, tak aby można było jej użyć do tworzenia opraw kodeksów. Jako że największe niebezpieczeństwo dla skóry stanowi wilgoć, ważne jest stosowanie odpowiednich środków zapewniających z jednej strony utrzymanie jej elastyczności, z drugiej natomiast minimalizację kontaktu z wilgocią. Środki i techniki konserwatorskie, które mają za zadanie zapewnić elastyczność i ochronę przed wilgocią, muszą być jednak odwracalne i to na każdym etapie prac konserwatorskich.

Ostatnie wystąpienie drugiej sesji, „Ceramik Nikoloz Gomelauri (1918–1961)”, wygłosiła Sophio Chitorelidze z Narodowego Centrum Gruzińskiej Historii Sztuki i Zachowania Dziedzictwa Giorgiego Chubinashvili. Nikoloz Gomelauri był wybitnym i wszechstronnym ceramikiem, który używał różnorodnych materiałów do tworzenia swoich ceramicznych dzieł, takich jak figurki czy misy. Wśród różnokolorowych materiałów można wskazać porcelanę, glazurę czy terakotę.

Trzecią sesję III sekcji otworzyło wystąpienie Dalii Jonynaite z Litewskiego Muzeum Sztuki, zatytułowane „Bibułka nawilżana w postępowaniu z pergami-

nem – kwestie praktyczne”. W renowacji wrażliwych obiektów, takich jak pergamin, ważne jest stosowanie odpowiednich materiałów, które są dostosowane do cech chemicznych i fizycznych obiektów. Jednym z takich materiałów, stosowanych przy renowacji pergaminów, może być bibułka nawilżana jako bezpieczny i niskokosztowy element takich zabiegów renowacyjnych, jak klejenie czy dublaż. Tego typu bibułka jest wstępnie pokryta łatwo przyczepną, klejącą powłoką, np. klejem funori, pozyskiwanym z krasnorostu *glojopeltis widlastej*. Powłoka ta jest gładka i łatwa do spojenia z pergaminem, zaś właściwości klejące mogą być aktywowane jedynie przy pomocy wody, mieszanki wody i etanolu lub roztworów organicznych. Przy zastosowaniu tego typu bibułki należy się upewnić, że nie jest ona mocniejsza lub twardsza niż pergamin lub papier. Ponieważ nośnik papierowy lub pergamin dość słabo łączą się z omawianą bibułką, jest ona łatwa do ściągnięcia za pomocą zwilżonej miękkiej szczoteczki, oparów wodnych lub skalpela parowego.

Drugie wystąpienie, zatytułowane „Specyfika renowacji-konserwacji rękopisów utrwalonych na pergaminie”, wygłosiła Asmat Gvazava z Gruzińskiego Narodowego Centrum Rękopisów Korneliego Kekelidze. Budowa pergaminu oraz jego właściwości powodują, że kurczy się pod wpływem wilgoci. Jest to związane z jego dużą higroskopijnością, co ma niebagatelny wpływ na zachowaną informację zapisaną na tego typu podłożu. Wilgoć, rozwój pleśni, ale także niedostateczny poziom wilgoci w pergaminie wpływają na jego szybką degradację, w konsekwencji powodują utratę utrwalonej na nim informacji. Zapewnienie odpowiednich warunków przechowywania pergaminów oraz stosowanie środków konserwatorskich dopasowanych do organicznego materiału, jakim są różnego rodzaju pergaminy, jest niezbędne do przedłużenia żywotności tych nośników, a co za tym idzie, do informacji zawartej na nich.

Trzecie wystąpienie, pt. „Uszkodzenia na rękopisach i dokumentach spowodowane przez klej”, należało do kolejnej reprezentantki Gruzińskiego Narodowego Centrum Rękopisów Korneliego Kekelidze, Sophio Tsertsvadze. Uszkodzenia archiwaliów spowodowane przez kleje, zwłaszcza syntetyczne, są zaliczane do uszkodzeń chemicznych. Jednym ze specyficznych rodzajów zniszczeń są niewłaściwe reperacje konserwatorskie z wykorzystaniem klejów i materiałów klejących, np. taśm samoprzylepnych, wykonane w przeszłości. Współcześnie używa się klejów bezpiecznych dla archiwaliów, np. polisacharydowych.

Czwarte, wieńczące pierwszy dzień konferencji wystąpienie, pt. „O określeniu składu chemicznego szklanych kamieni z okładek gruzińskich rękopisów (z kolekcji Gruzińskiego Narodowego Centrum Rękopisów Korneliego Keke-

lidze)”, wygłosiły Irina Gogonaia z Gruzińskiego Narodowego Centrum Rękopisów Korneliego Kekelidze oraz Ia Akhvlediani z Gruzińskiego Uniwersytetu Technicznego. Do ozdoby opraw gruzińskich rękopisów oprócz kamieni szlachetnych stosowano także imitujące je szklane kamienie. Dzięki badaniu w spektrum promieni rentgenowskich możliwe było ustalenie składu chemicznego kamieni i rozpoznanie ich rodzajów.

W drugim dniu konferencji, 27 IX, również wybrano udział w sekcji III. Pierwszą sesję otworzyło wystąpienie Mai Archvadze z Teatru Shota Rustaveliego i Gruzińskiego Państwowego Uniwersytetu Filmowego o tytule „Temat sportu w gruzińskiej kronice filmowej”. Dokumentowanie wydarzeń sportowych drużyn gruzińskich rozpoczęło się w pierwszej połowie XX w. i dotyczyło głównie piłki nożnej, koszykówki, wyścigów motorowych oraz szachów. Ważnym filmem traktującym o sprawach sportu jest „Stadion”, który opisuje historię stadionu i drużyny piłkarskiej Tbilisi Dinamo w latach 1930–1980.

Drugie wystąpienie, „Debiut Otara Iosselianiego odłożony na półkę oraz »Kwiecień« Erloma Akhvlediniego”, wygłosiła Ketewan Pataraiia z Teatru Shota Rustaveliego i Gruzińskiego Państwowego Uniwersytetu Filmowego. Gruziński film narodził się po okresie stalinowskim, w latach 60. XX w. Część filmów została zakazana przez cenzurę i przeleżała na archiwalnych półkach przez okres komunizmu. W filmie „Kwiecień” Otara Iosselianiego losy zakochanych, których relacja pogarsza się wraz ze wzrostem ich materialnego dobrobytu, stanowią ostrzeżenie przed prymitywizmem i pozorną szczęśliwością oraz wyrażają bunt przeciwko prostackim formom szczęścia opartym tylko na dobrach materialnych.

Trzecie wystąpienie, „Prywatne archiwum dramaturga Rezo Kidiashviliiego dla historii współczesnego teatru gruzińskiego”, przedstawił Lasha Chkharishvili z Teatru Shota Rustaveliego i Gruzińskiego Państwowego Uniwersytetu Filmowego. Historia teatru gruzińskiego pokazuje, jakie znaczenie mogą mieć nieznanne, niepozorne prywatne archiwa rodzinne w rozwoju i rozumieniu wspólnego dziedzictwa kulturowego. Autor wskazał na ważność i znaczenie nie tylko zbiorów, które określa się mianem narodowych lub państwowych, ale również tych prywatnych, które wprawdzie mają znaczenie węższe, lokalne, niemniej jednak mogą zawierać cenne dla całego społeczeństwa myśli i dzieła.

Czwarte wystąpienie, które wygłosił Stanisław Koller z Instytutu Pamięci Narodowej, nosiło tytuł: „Regulacje i instrukcje dotyczące zasad akceptacji, przechowywania i rozwoju materiałów operacyjnych w archiwach służby bezpieczeństwa w PRL (1956–1990). Zarys problematyki”. Służba bezpieczeństwa w okresie

PRL bardzo dbała o to, by zapewnić właściwe rozpoznanie, przechowywanie i długoterminowe zabezpieczanie tajnych i poufnych dokumentów zwanych materiałami operacyjnymi. W tym celu powstawały regulacje prawne, które miały swoją ogólnodostępną oraz tajną wersję. Różnice między tekstami regulacji, których źródła upatruje się w decyzjach zapadłych w Moskwie, wskazują na świadome działania mające na celu wydzielenie tajnych materiałów operacyjnych z powstającej dokumentacji służby bezpieczeństwa.

Piąte wystąpienie, „Interdyscyplinarne podejście w zabezpieczaniu, digitalizacji i udostępnianiu materiałów archiwalnych”, wygłosił Michał Zawada z Archiwum Państwowego w Lublinie. Archiwa narodowe stanowią ważną część dziedzictwa kulturowego, a dla wielu obywateli znaczące źródło ich tożsamości i pamięci narodowej. W czasach społeczeństwa informacyjnego i technologii komunikacyjno-informacyjnych, skupionych wokół Internetu i możliwości, które oferuje, digitalizacja i publikacja online kopii cyfrowych materiałów archiwalnych, przechowywanych w archiwach narodowych, staje się nie tylko ogromną szansą na silniejsze zaakcentowanie obecności archiwów w świadomości społecznej, ale, co ważniejsze, pozwala użytkownikom z całego świata na szeroki i nieograniczony przez czas i miejsce dostęp do cennych kulturowo świadectw przeszłości konkretnych narodów. Podejście interdyscyplinarne jest niezbędne w dobrze zorganizowanym procesie digitalizacji i zarządzaniu wytworzonymi kopiami cyfrowymi. Potrzebne jest także przy tworzeniu baz danych, w których zakres zgromadzonych informacji archiwalnych oraz poziomy dostępu do nich zbudowane są w oparciu o rozwiązania modułowe i zintegrowane.

Szóste wystąpienie, zatytułowane „Ważność otwartości archiwów w procesie przywracania sprawiedliwości okresu przejściowego”, wygłosił Anton Vachardze z gruzińskiego Instytutu Rozwoju Wolności Informacji. W ostatnich latach wiele archiwów gruzińskich zostało otwartych dla badaczy naukowych oraz innych grup zainteresowanych. Szerszy dostęp do informacji jest tym ważniejszy, że wiele archiwaliów zostało zniszczonych, przez co dotarcie do pewnych informacji i przeprowadzenie badań jest już niemożliwe lub znacznie ograniczone. W odniesieniu do materiałów archiwalnych związanych z dochodzeniem sprawiedliwości okresu przejściowego mocno wybrzmiewa wołanie o akceptację prawa do lustracji osób z nią związanych. Będzie ona znacznie utrudniona, jeżeli wysiłki na rzecz otwierania archiwów i poszerzania dostępu do informacji w nich zgromadzonych będą niewystarczające.

Ostatnie, siódme wystąpienie pierwszej sesji, „Rozwijanie słoweńskich archiwów cyfrowych” Tatjana Hajtnik z Archiwum Republiki Słowenii nie odbyło się w tej sesji, lecz zostało połączone z kolejnym wystąpieniem autorki w sesji drugiej.

Drugą sesję rozpoczęło wystąpienie „Prosopograficzna baza danych społeczeństwa dla krzewienia literatury wśród Gruzinów oraz analiza grup społecznych” Rati Gumashviliego z Instytutu Badań Lingwistycznych Uniwersytetu Państwowego Ilia. W badaniu wpływu ważnych osobistości ze świata literatury na rozwój czytelnictwa i znajomości literatury wśród społeczeństwa Gruzinów ważną i praktyczną rolę pełnią przedstawienia graficzne zasięgu ich oddziaływania poprzez wieloraką sieć relacji. Takie parametry, jak stopień oddziaływania (degree), stopień powiązania pomiędzy (betweenness), zbliżoność (closeness) oraz wektor własny (eigenvector), jak również potencjalna i aktualna koneksja (actual and potential connection) pozwalają na graficzne uchwycenie pewnych zagęszczeń oddziaływań wokół konkretnych osób, które w historii Gruzji znacząco wpłynęły na promocję i krzewienie czytelnictwa. Opracowania graficzne tego typu wskazują także zakres oddziaływań literatów, zarówno geograficzny, jak i kulturowy.

Drugie wystąpienie, „Marginalizacja archiwów Bośni i Hercegowiny”, wygłosił Admir Jerkovic z Federacji Archiwów Bośni i Hercegowiny. W roku 2014, wskutek rozruchów społecznych w Sarajewie i związanych z nimi podpażeń, zniszczeniu uległa ogromna liczba dokumentów archiwalnych z Archiwum Bośni i Hercegowiny. W usuwaniu skutków pożarów oraz zabezpieczaniu tych materiałów archiwalnych, które ocalały w części lub w całości, pomoc zaoferowały inne państwa, w szczególności przez przesłanie materiałów konserwatorskich oraz skanera do digitalizacji. Skaner miał posłużyć do wykonania kopii cyfrowej archiwaliów, tak aby z jednej strony uchronić stan zachowanych dokumentów przed dalszym zniszczeniem, a z drugiej zabezpieczyć się na wypadek przyszłych katastrof i niszczenia nośników fizycznych. Niestety, podarowany skaner nie był wyposażony w oprogramowanie, nie mógł zatem zostać wykorzystany do planowanego celu. Dodatkowo archiwa bośniackie doświadczyły marginalizacji na skutek obcięcia funduszy na ich rozwój, które mogłyby pokryć wydatki związane wyłącznie z niezbędną działalnością. Obecnie sytuacja uległa poprawie, jednak potrzeby tych archiwów nadal są znaczne.

Trzecie wystąpienie, „Projekt e-ARH.si. W kierunku trwałych i niezawodnych słoweńskich archiwów cyfrowych”, przedstawiła Tatjana Hajtnik z Archiwum Republiki Słowenii. Projekt e-ARH.si to kompleksowe środowisko prze-

znaczone do e-archiwizacji, zarówno naturalnych dokumentów cyfrowych (born-digital), jak i tych zdigitalizowanych. Swym zakresem obejmuje ocenę, przekazywanie, przetwarzanie, przechowywanie, walidację oraz udostępnianie zasobów cyfrowych, jak również zarządzanie ich metadanymi. Rozwiązania oraz strategia rozwoju tego systemu zostały określone w Planie Strategii i Implementacji dla Rozwoju Słoweńskich Publicznych Archiwów Elektronicznych e-ARH. si, zaakceptowanym przez rząd Republiki Słowenii w marcu 2016 r. Podwaliny pod obecny system zostały przygotowane przez strategię z lat 2010–2015 i są jej kontynuacją opartą na zdobytych doświadczeniach. Jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed projektem jest zarządzanie danymi osobowymi, w tym rozwój systemów do automatycznej pseudonimizacji i anonimizacji tychże danych.

Czwarte wystąpienie, „Oskar Schmerling: rewolucja szkicowania na Kaukazie Południowym”, wygłosił Robert Denis. „Beyond Caricature” („Za karykaturą”) to cyfrowa kolekcja dzieł Oskara Schmerlinga, rysownika i karykaturzysty żyjącego w latach 1863–1938, pochodzącego z Tbilisi. Ilustrował on periodyki wydawane w języku armeńskim, azerbejdżańskim, gruzińskim i rosyjskim. Jego karykatury odegrały istotną rolę w postrzeganiu kultury i polityki Kaukazu Południowego w ostatnich latach Imperium Rosyjskiego i wczesnych latach ZSRR. Kolekcja została przygotowana przez międzynarodowy zespół naukowców i zawiera obrazy i dokumenty ze zbiorów Narodowej Parlamentarnej Biblioteki Gruzji oraz Archiwum Narodowego Gruzji. Skupiają się one wokół ważnych spraw politycznych Kaukazu Południowego u schyłku Imperium Rosyjskiego, takich jak: funkcjonowanie języka, edukacja, religia, społeczne role płci i rodziny, konflikty etniczne, rozwój ekonomiczny, czy polityka zagraniczna.

Piąte wystąpienie, „Kobieta pilot w historii lotnictwa gruzińskiego – Rusudan Zhordania” wygłosiła Latawra Bukia z Uniwersytetu Lotniczego w Tbilisi. Rusudan Zhordania była pierwszą kobietą pilotem pochodzącą z Gruzji. Urodziła się w 1915 r. w zachodniej Gruzji, w Zugdidi. Po krótkim pobycie w Państwowym Konserwatorium w Tbilisi, gdzie uczyła się gry na pianinie, wstąpiła do Szkoły Lotniczej w Tbilisi. Całe swoje życie poświęciła lataniu, miała na koncie wiele osiągnięć i odznaczeń. Potrafiła latać na 14 typach samolotów. Wyszkołęca licznych pilotów, a po przejściu na emeryturę pracowała jako nauczyciel i poświęciła się pisaniu pamiętników.

Szóste wystąpienie, pt. „Oskarżeni o działalność antysowiecką”, należało do Ekateriny Kontridze z Teatru Shota Rustaveliego i Gruzjińskiego Państwowego Uniwersytetu Filmowego. Wśród wielu osób oskarżonych o działalność na

szkodę systemu sowieckiego była także grupa aktorów. Zakazy występowania w teatrach były jedną z form represji, choć nie jedyną. Często zdarzały się także zatrzymania, aresztowania, a nawet ciężkie pobicia przedstawicieli tej grupy zawodowej.

Siódme, ostatnie, wystąpienie drugiej sesji, zatytułowane „Represje sowieckie w Ujeździe Telawi w 1924 r. (według nowo odkrytych materiałów archiwalnych)” przedstawił Tengiz Simashvili z Państwowego Uniwersytetu Iakoba Gogebashvili w Telawi. Działalność „trójek NKWD” zaznaczyła się w rejonie Kachetii, położonym we wschodniej Gruzji. Ofiary były wybierane według ich znaczenia i pozycji społecznej, zarówno w sferze politycznej, jak i kulturowej oraz religijnej. Oskarżenia i prześladowania nie ominęły również dzieci szkolnych, jeśli tylko padło na nie podejrzenie o działalność wrogą wobec władz sowieckich. Wydobyte na światło dzienne materiały archiwalne, dotyczące działań „trójek”, zawierają wiele informacji, w tym danych osobowych, odnoszących się zarówno do ofiar, jak i oprawców. Kwestia poszerzenia dostępu do tego rodzaju informacji jest mocno dyskusyjna i rodzi wiele emocji, jako że wiele osób, które występowały w roli prześladowców, nadal żyje.

Pierwsze wystąpienie trzeciej sesji otworzył Nato Songhulashvili z Gruzjińskiego Uniwersytetu Technicznego z tematem „Trzy etapy ruchu dysydenckiego w Gruzji”. Ruch zrzeszający ludzi, którzy przeciwstawiali się panującemu reżimowi sowieckiemu, działał w Gruzji w latach 1921–1980. Tym, co odróżniało go od podobnego ruchu w Rosji, było ukierunkowanie na inny cel. W Rosji zamierzeniem ruchu dysydenckiego była walka o prawa człowieka, natomiast w Gruzji celem tym było wyzwolenie się spod władzy komunistów. Ruch dysydencki odegrał w Gruzji ważną rolę jako wyraz dążeń wyzwolenczych i niepodległościowych.

Drugie wystąpienie, zatytułowane „9 V – broń propagandy w ZSRR i współczesnej Rosji”, przedstawił Teimuraz Papaskiri z Uniwersytetu Państwowego Ivana Javakhishvili w Tbilisi. Spory wokół majowej daty zakończenia II wojny światowej dotyczą dni 8 i 9 V. W krajach byłego ZSRR dzień ten był obchodzony 9 V i data ta stała się narzędziem propagandy w czasach Leonida Breżniewa. W dniu 8 V dowództwo niemieckie podpisało w Berlinie bezwarunkową kapitulację wobec aliantów zachodnich i ZSRR, zaś według czasu moskiewskiego był to dzień 9 V. Data ta często też była używana do zamanifestowania siły sowieckiej. W czasach współczesnych prezydent Rosji, Władimir Putin, wykorzystuje datę 9 V w rosyjskiej propagandzie w celu zjednoczenia terenów postowieckich.

Trzecie wystąpienie, „Metody walki władz sowieckich z nacjonalistami ukraińskimi po II wojnie światowej”, wygłosił Giorgi Tsomaia z Uniwersytetu Państwowego Ivana Javakhishviliego w Tbilisi. Władze sowieckie w starciach z nacjonalistami ukraińskimi stosowały zatrzymania, uwięzienia, wygnania oraz rozstrzelania. Uwięzienia często były elementem operacji wojskowych.

Czwarte wystąpienie, „Z historii utworzenia Biura Prawnego Spraw Religijnych”, należało do Mikheila Kartvelishvili z Uniwersytetu Państwowego Ivana Javakhishviliego w Tbilisi. Biuro Prawne Spraw Religijnych istniało w latach 50. i 60. XX w. Było przejawem rosnącej po II wojnie światowej kontroli nad religią i wyznaniem w Gruzji. Celem prowadzonej kontroli było udowodnienie, że religia zgadza się z ideologią sowiecką. Dotyczyło to przede wszystkim Kościoła prawosławnego, wobec którego biuro prowadziło swoje działania.

Piąte, ostatnie wystąpienie, pt. „Turystyka jako narzędzie propagandy państwa hiszpańskiego w latach międzynarodowej izolacji”, przedstawił Zaal Gogonia z Uniwersytetu Państwowego Ivana Javakhishviliego w Tbilisi. W czasach dyktatora Francisco Franco Hiszpania znajdowała się w izolacji. Z racji ograniczeń rozwoju gospodarczego turystyka zaczęła być postrzegana jako ważne źródło zysku ekonomicznego. Z tego powodu Hiszpania starała się przyciągnąć jak największą liczbę turystów oraz zapraszać ważne osobistości do odwiedzenia tego kraju.

Na ostatni dzień konferencji, tj. 28 IX, przewidziano program kulturalny, na który składało się zwiedzanie świątyń ważnych dla historii chrześcijaństwa i kultury Gruzji oraz uroczyste przyjęcie na zakończenie konferencji. Zwiedzanie objęło trzy monasterium z VI w.: monasterium Dźwari, monasterium Zedzeni oraz monasterium Shio-Mgvime, a także katedrę Sweti Cchoweli, wpisaną na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Uroczyste przyjęcie zostało uświetnione przez występy artystyczne, ludową muzykę i pieśni, jak również pokaz tradycyjnego sposobu wypiekania chleba. Późnym wieczorem 28 IX zakończyła się czwarta edycja międzynarodowej konferencji archiwalnej „Archival and Source Studies – Trends and Challenges”.

Michał Zawada